

Kronikk
Israel og Hamas i krig

Fra Midtøsten til skolegården: Hvordan møte polarisering og fordommer?

Peder NustadHL-senteret, leder for Dembra
Claudia LenzMF Vitenskapelig høgskole, leder for Dembra for lærerutdanning

Publisert: 05.11.2023 20:00

I denne situasjonen holder det ikke å reagere på hets, det er viktig å være i forkant.

Som voksne i skolen er vi viktige rollemodeller. Vi bør dyrke kunsten å ha to tanker i hodet samtidig, skriver debattantene. På bildet holder en muslimsk kvinne opp en plakat utenfor en synagoge i Berlin som ble angrepet med brannbomber 18. oktober.

Som voksne i skolen er vi viktige rollemodeller. Vi bør dyrke kunsten å ha to tanker i hodet samtidig, skriver debattantene.

På bildet holder en muslimsk kvinne opp en plakat utenfor en synagoge i Berlin som ble angrepet med brannbomber 18. oktober. Foto: Markus Schreiber, AP/NTB

Lærere forteller oss om spenninger i klasserommet knyttet til krigen mellom Israel og Hamas. Mange elever har sterke følelsesmessige reaksjoner, og det kan være utfordrende å

oppretholde en konstruktiv dialog. Vi ser at både antisemittisme og muslimfiendtlighet får næring, noe som også går ut over konkrete elever i klasserommet.

Hvordan kan skolen møte disse utfordringene? Hvordan skape rom for samtale og bidra til å bygge ned, heller enn å bygge opp, spenninger og fordommer?

Skolens oppgave er todelt: For det første skal den gi rom for den umiddelbare bearbeidningen av en skremmende situasjon. For det andre skal den gi barn og unge redskaper til å bygge fred og demokrati i fremtiden. Hvordan ivareta denne doble oppgaven?

Lytting, empati og anerkjennelse

Inkludering er fundamentalt i norsk skole. Utgangspunktet er menneskeverdet: Alle elever skal møtes som enkeltindivider, med krav på anerkjennelse og tilhørighet til fellesskapet. Det er viktig at elevene opplever at de blir lyttet til, møtt med empati og anerkjent med de erfaringene som ligger til grunn for deres ståsted. Det å oppleve å bli avfeid med noe som oppleves eksistensielt, kan skape utenforskap. I Norge er jøder en bitte liten minoritet og dermed særlig sårbare

Samtidig må skolen reagere tydelig mot alle former for hets og søke å motvirke fordommer. Dette er ikke en krig mellom jøder og muslimer, men den rammer disse gruppene i form av økt antisemittisme og økt muslimhat. I Norge er jøder en bitte liten minoritet og dermed særlig sårbare.

I denne situasjonen holder det ikke å reagere på hets, det er viktig å være i forkant. Alle klasserom bør ha felles spilleregler for en respektfull samtale, helst utarbeidet sammen med elevene. Da kan læreren minne om disse reglene når temperaturen stiger.

Det kan være vanskelig å skape et rom der alle erfaringer anerkjennes som gyldige. Elever kan være personlig berørt av konflikten gjennom slekt og venner eller en annen forbindelse til Israel og Palestina. Ulike syn på det som utspiller seg, gir ikke grunn til å vurdere lidelsen til den enkelte ulikt.

En viktig inngang for læreren er derfor anerkjennelse av lidelsen og traumene på alle sider av konflikten – og å ha dette som utgangspunkt for å løfte blikket fra fiendskap til forsoning. Hva kan bringe oss ut av hatspiralen som skaper så mye lidelse?

Langsom tenkning

Kriser og konflikter påvirker også måten vi tenker og tolker virkeligheten på. Krisemoduset som slår inn, kjennetegnes av at kompleksiteten og nyansene forsvinner, skillene mellom rett og galt blir mer entydige og vurderingene mer rigide. Dette setter oss i fare for at alt leses inn i det narrative man har bestemt seg for å følge, og uansett hvilke avvikende fakta man møter, vil de alltid leses inn i dette narrative.

Psykologen Daniel Kahneman betegner dette som «rask tenkning», i motsetning til «langsom tenkning» som kjennetegnes av refleksjon og ettertanke. Rask tenkning bidrar til å polarisere, til å skape en forestilling om at man må velge side og støtte denne, uansett.

Denne dynamikken har farlige konsekvenser, fordi fiendebildene forplanter seg fra krigssonen til vårt samfunn. Nyansene og posisjonene mellom svart og hvitt forsvinner. Dette svekker ryggmargsrefleksene som opprettholder den demokratiske samtalen og den siviliserte sameksistensen. Hets og trusler mot norske jøder er en direkte konsekvens av dette.

Kritisk tenkning er innøving av «langsom tenkning». Det handler blant annet om å reflektere over hva som er fakta. Dette er særlig viktig i en krigssituasjon, der det er vanskelig å skille mellom korrekt informasjon, desinformasjon og propaganda. I flommen av bilder på sosiale medier er det for eksempel flere eksempler på bilder fra andre konflikter som hevdes å være fra Gaza.

Informasjonsbildet er nå så sammensatt og komplisert at det neppe finnes fakta som kan gi endelig vern mot spekulasjoner og konspirasjonsteorier. Lærerens oppgave er å trygge elevene ved å skape forståelsesrammer, men være åpen om at det er mye vi ikke kan vite eller har vanskelig for å forstå. Å fremme en spørrende holdning og kritisk bevissthet for barna kan ha en viktig funksjon også i voksenverdenen.

Som voksne i skolen er vi viktige rollemodeller. Vi bør dyrke kunsten å ha to tanker i hodet samtidig. Vi må formidle til barna at det som ikke passer inn i ens eget virkelighetsbilde, kan korrigere feiloppfatninger. Dette er ikke lett når vi leter etter holdepunkter selv, men poenget er å ikke gi etter for krigslogikken.

Demokratisk motstandsdyktighet og håp

For å gå tilbake til starten: Kriser og konflikter utløser polariserende dynamikk, som undergraver selve grunnlaget for demokratisk samhandling og på sikt: demokratiet.

Kjernen i den demokratiske motstandsdyktigheten er erkjennelsen av at vi ser ulikt på verden, at virkeligheten er sammensatt og kompleks, og at det aldri bare finnes én sann fortelling. At det er mange som fortjener vår empati, både ofre og de nærmeste etter terroren 7. oktober og ofrene og de nærmeste etter Israels bombing av Gaza og drapene på sivile palestinere på Vestbredden.

Fredsbygging starter alltid med å anerkjenne «de andre» som medmennesker. Det er dette som kan åpne for å løfte blikket sammen med elevene og stille spørsmålet om hvordan hatspiralen skal kunne stoppes og fremtiden bygges.

Det er viktig at vi inviterer elevene inn i spørsmål om hvordan kriger slutter, hvordan freden kan skapes, og hvordan fremtidens samfunn formes. Fredsbygging starter alltid med å anerkjenne «de andre» som medmennesker.

Fakta

Hva er Dembra?

Dembra står for demokratisk beredskap mot rasisme, antisemittisme og udemokratiske holdninger. Tilbudet er rettet mot skoler og lærerutdanninger i Norge og er ledet av HLSenteret. Dembra tilbyr blant annet veiledning, kurs og nettbaserte ressurser.